

Kurdiyat

Yıl/Sal/Year: 2020
Sayı/Hejmar/Issue: 2
e-ISSN 2717-8315
Sayfa/Page: 49-62

Motîfên Teyran di Dîwana Melayê Cizîrî da

Veysi İNCİ

Kurte

Yek ji motîfên qumaşa gerdûna edebîyatê çanda mî-tolojîyê ye. Têkîlîyê edebîyat û mitolojîyê têkilîyek qedîm e. Bandora hinek remzên mîtolojiya gerdûnî li ser edebîyata her milletekê çêbûye. Yek ji wan remzan motîfên heywanan in. Lewra di çand û edebiyata her milletî da sembolên heywanan cihekê xwe yê girîg heye. Lewra em dibînin ku her milletekî buyerên wek hêzdarî, bextewarî, bextreşî û bê oxirî yê bi motîfan heywanan sembolîze kirin e. Ev girîngîya ha hem di edebiyata gelêrî hem jî di edebiyata dîwanî û tesewîfî da cihê xwe girtîye. Li ser vê bingehê Melayê Cizîrî jî di dîwana xwe da wek şairekî meşreb sofî bi rêya hunera teşbîhê gelek motîfên teyran bikar anîye. Di vê gotarê da bi awayek têkildarê çand û mîtolojîyê, wê tehlîla van motîfê teyran bêne kirin.

Peyvên Sereke: Melayê Cizîrî, Mîtolojî, Edebiyat, Motîf, Teyr.

49

Article Types / Makale Türü: Research Article /
Araştırma Makalesi
Received / Makale Geliş Tarihi: 16.10.2020
Accepted / Kabul Tarihi: 30.11.2020
Xwendekarê Doktora yê, Zanîngeha Ankara
Sosyal Bilimler, Beşa Zimanê Erebî.
leyname_13@hotmail.com
Orcid. Orcid:0000-0002-6923-0627
DOI: 10.5281/zenodo.4309771

Atîf: İnci, V. (2020). "Motîfên Teyran di Dîwana
Melayê Cizîrî da", Kurdiyat, 2, 49-62.
Citation: Othman, Sh., İnci, V. (2020). "Birds'
Motifs In Melayê Cizîrî's Dîwan",
Kurdiyat, 2, 49-62.

Melayê Cizîrî Divanînda Kuş Motîfî

Özet

Evrensel edebiyatın beslendiği ana kaynaklardan biri de mitolojik kültür ve sembollerdir. Zira edebiyatın kültür ve mitoloji ile olan ilişkisi kadim bir ilişkidir. Her milletin yaşam tarzı ve doğa felsefesi o milletin edebiyat kaynağını oluşturur. Bu kültür ve mitolojinin en önemli sembolleri hayvan motifidir. Toplumlar bu motifleri güç, mutluluk, uğursuzluk gibi olaylarla sembolize etmişler. Bu bağlamda hayvan motifleri hem sözlü hem de yazılı edebiyata konu olmuştur. Kürt yazılı edebiyatın temel taşı olarak kabul edilen Klasik Kürt Edebiyatının öncülerinden biri olan Melay-i Cizîrî de divanında kuşları sembolize etmiştir. Bu makalede Melay-i Cizîrî'nin divanında ismi geçen kuşların motifî üzerinde duruldu. Kültürel ve mitoloji özellikleri incelendi.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Melay-i Cizîrî, Divan, Mitoloji, Motif, Kuş.

Birds' Motifs In Melayê Cizîrî's Dîwan

Abstract

One of the motifs of world literature is mythological culture and symbols, because the connect between literature and mythological culture is old. Universal mythological motifs have always affected other nations' culture and literature. Animal motifs are too common in this term. One of those animal motifs is birds. Birds have a crucial roll in every nation literature and culture. It is a natural fact in both folk literature and sufic literature. Melayê Cizîrî, an important diwan poet, has used these birds motifs in his poems in terms of comparison art.

Through this article we will analyse birds motifs and the connection with national culture which Cizîrî used in his poems.

Keywords: Literature, Melayê Cizîrî, Mythology, Motifs, Birds.

Destpêk

Edebîyat qalibê bedewîya hest û ramanên mirovahîyê ye. Her wiha eynika delalîya xwezayê ye. Dîroka edebiyatê bi qasê dîroka hişmendîya mirovahîyê qedîm e. Lewra cihê ku mirov hebe li wir edebiyat jî heye. Ango derê edebiyat hebe li wir jiyana mirovahîyê heye. Edebîyatvan bi awayek hunerî jîyan, çand û bûyerên ku şekil didin civakê bi remz û sembolan teswîr dike. Yek ji wan nîşaneyan motîfên heywanan in. Hêj dema destpêka jiyana insanîyetê ev danûstandina mirovan bi teyr û tiyûran ra destpê dike. Ji wê dewrê heya îro bi gelek rêyan vê danûstandin berdewam kirîye. Di çand û mitolojîya gerdunê da hinek ji wan teyran bûne sembola cengê, hinek bûne sembola evîndarîyê, hinek jî bûne sembola bêoxirîyê hwd. Dema ku em vê yekê di edebiyata Kurdî da lêkolîn dikin em dibînin ku ev di edebiyata devkî da dewlemendtir e, lewra çavkanîyên edebîyata Kurdî devkî ye. Lêbelê di edebiyata Kurdî ya Klasîk da jî cihekê wê yê girîng heye.

Yek ji wan şair û edîbên ku bûne pêşengê Edebîyata Kurdî ya Klasîk Melayê Cizîrî ye. Cizîrî di navbera sedesala XVI-XVIIan da jiya ye. Di Edebîyata Kurdî ya Klasîk da dîwana Melayê Cizîrî wek yekem dîwana murettep hatîye hesabandin.¹

Dîwana Mela di fêhrîsta xwe da gelek mijar û hunerên edebî dihewîne. Lêbelê tenê emê li ser motîfên teyran rewistin ka gelo navê wan teyran çî ne û Seydayê Cizîrî bi çî rengî bikar anîye û emê di çarçova çand û mitolojîyê da tehlîla wan motîfan bikin.

1. Motîfê Teyran di Dîwanê da

Di dîwana Mela da navên gelek teyran diborin. Hinek ji wan efsaneyî ne, hinek ji wan bejayî ne, hinek ji wan jî avî ne. Me sernav li gorê texlîtê teyran dîyar kirin e.

1.1. Motîfê Teyrên Evsanewarî

Têgeha efsaneyê bi mijar û bûyerên derî adetî anga xeyalî hatîye simbolîzekirin² Yek ji wan bûyeran mijara teyrên efsaneyî ne. Hinek ji wan bi navê xwe hene lê bi cisme xwe nînin wek teyrê simurg. Hinek jî hem bi navê xwe hem jî bi cismê xwe hene lêbelê bi sedem kiryarîyên derasayîtî wek efsane hatîye dîtin mînanê teyrê hudhudî.

1.1.1. Enqa/Simurg

Bi kurdî bi navê teyrê simurg tê naskirin ku teyreke evsaneyî ye, wisa tê bawer kirin ku teyrê simurg padîşahê hemu teyran e. Bi tamamî jî teyrê humayun ku bi kurdî teyrê dewletê tê naskirin cuda ye. Li gorê hinek mitolojîyan teyrê simurg li serê çîyayê Qaf li ser stûnên dara 'ûdê hêlîna xwe çêkirîye. Serê wî mînanê serê teyrên dirindeyî ye. Qerfetê wî pir mezin e dema ku difire wek ewrên ku barana mircanî dibarîne xuya dike. Her wisa ji ber ku pir bi rewneqe êdî bi navê zêrîner jî hatîye binav kirin. Di mitolojîyê da du aliyên teyrên simurg hene: Yek sirûşt melektîye ku nişanê qencîkarî parêzgerîyê ye, ya duyem jî wek tebîet cinawirtîye ku neqencîyê destnîşan dike.³

Di Qurana Pîroz û hedîsên sehîh da peyva 'enqayê nabore; lêbelê di tefsîranda behsa Suretê Furqan ayeta 38 an da ji ber têgeha "Eshabû'r-res" hinek rêwayetên zeîf derbarê teyrê Sîmurg hene. Ev ragihandin di tefsîra el-Keşşafê da wiha derbas dibe: Eshabû'r-res ku li Yemenê qewmê pêxemberekî bi navê Hanzele b. Safwan bûye. Teyrekî kovî yê bi navê 'enqa li wan muselet dibe.

1 Abdurrahman Adak. *Destpêka Edebîyata Kurdî ya Klasîk*. (İstanbul: Nûbîharê. 2013),198.

2 Şükrü Halûk Akalın vd. *Türk Dil Kurmu Türkçe Sözlük*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,2011),758.

3 İskender Pala, "Anka/Edebîyat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara:TDV Yayınları,1991),3/199.

Di dewama wan riwayetan da tê gotin ji ber ku gerdena wî yê zirav û dirêj jê ra ‘enqa hayîye gotin. Teyrê ‘enqayê serokê hemu teyran e di çîyayekî bi navê fetih da cihwar bûye dema ku ji xwe ra nêçîrek nedîtîya radihişte zarokên piçûk ji xwe ra dibir di dawîyê da bi bedu’ayê Henzel b. Sefwan birûsk lê dikeve û dimire.⁴

Dema ku em di pencerea edebîyatê da li teyrê Simurg mêze dikin em dibînin ku sîmurg yek ji simbolên edebiyata kurdî û farisî û ‘erebî ye. Melayê Cizîrî jî wek pêşengê Edebîyata Kurdî ya Klasîk di diwana xwe da ev simbol bikar anîye wek mînak di beyte kî xwe da wiha dibêje:

*‘Enqa ne şîgara kes e davan tu biçîn ver
Dava ku li ‘enqa tu vedî bad-î hewa girt.
Cizîrî (2013) r.132*

Ne imkan e nêçîrkirina teyrê simurg lewra tenê bi navê xwe heye lê ew bi xwe tune. Eger kesek ji bo nêçîrkirina wî dafik vede jî wê dafika wî beyhude here.

Mela di vê beytê da zor û zehmetîya ceribandina xwe ji bo gihandina dildarê bi bêîmkanîbûyîna nêçîrkirina “Sîmurg”ê simbolîze kirîye. Wisa xuya dike ku Mela, teyrê ‘Enqayê bi wehteda Xwedê simbolîze kirîye.

Teyrê Simurg di çanda tesewufê da bi çend awayan hatîye simbolîze kirin wek mînak dema ku em peyva simurg ji hev dipişkêvin ku ji bêjeya sî + murgê hatîye çêkirin, em dibînin ku bi wateya sih teyran dide. Ev jî kesreta bi wateya pîrbûnîyê dest nişan dike. Ji hêladin ku wek padîşahê hemû teyran hatîye qebl kirin, wehdetê yanê yekîtîya Xwedê Te’ala îfade dike.⁵

Di mîtolojîya Îngilîz û Fransîyan da teyrê ‘Simurg wek sembola gihiştina ronahîya rojê tê şîro-vekirin. Di pêşîya da kesên ku ronahîya rojê windakirine Teyrê Sîmurg ew gihandîne ronahîya rojê.⁶

1.1.2. Humayûn

Humayûn bi wateye xwe ya ferhengî bi maneya xêr û bêrê ye. Lêbelê di rastîyê da navê teyrekî evsaneî ye ku bi navê teyrê dewletê hatîye nasîn. Tê gotin dema ku padîşahêkî wefat kir kesekî ku şûna wî bigire tunebe wê demê li meydanekî fireh da teyrê humayûn tê firdan û di dema firîna xwe da xwe li ser serê kî dane ew dibe padîşah.⁷

Mela diwana xwe da motîfa teyrê humayûn digel teyrê teyxûn ku bi zimanê farisî navê teyrê bazî ye, wiha bikar anîye

*Teyxûn-i di destê te zehê dewlet û iqbal
Her çî te birî dam-i di tora xwe huma girt*

Cizîrî (2013) r.131

Ey dildar ew teyrê bazîyê ji bo nêçîrê ku di destê te da ye çî ‘ecêb bedew e ew ne mînanê teyr û tiyuran e ew bext û iqbal e, lewra her çî kesî bikefte dafika evîna te, teyrê dewletê li ser sere wî danîye.

4 ez-Zemaxşerî, Ebû’l-Qasim, Muhammed b. Umer, el Xwerzîmî, el-Keşşâf’ anheqaiqi t-tenzil ve’uyûni’l-‘eqavîl fi vucûhi t-te’vîl, (Bejrût: Daru’l-Ma’arif, 2009), 746.

5 Pala, “Anka/Edebîyat”, III/200.

6 Donna Rosenberg, *Dünya Mitolojisi, Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*, Wergêr. Kuray Akten vd. (Ankara: İmge Kitapevi, 2003), 702.

7 İskender Pala, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18/479.

Mela halê wî 'aşîqê ku ketîye dafika evîna dilberê, şibandîye wî kesê ku teyrê humayûn xwe li ser serê wî danîye.

1.1.3. Hudhud/Silêmanê Dunikil

Di kurdî da bi navên wek dikê Silêman, Silêmanê dunikil, dawdunikil, vitî û hophopik tê zanîn. Teyreke reng renga û bi navê hudhuda Silêman Pêxember navdar e. Dibêjin, çawa însan di iskanê da avê dibîne, ewî jî wisa di bin erdê da av didît.⁸

Hudhud di mîtolojîya Misrîyan da sembola rêzdarîyê tê qebûl kirin û di Talmutê da wek dika kovî hatîye behskirin, her wisa ji wan teyrên ku goştê wî nayê xwarin hatiye hesibandin.⁹

Di efsaneyekî Îranîyan da hudhud jinekê nû zewicandî bûye. Rojek ji rojan di odeya xwe da bi awayek tazî li ber eynikê pora xwe şehdike, hew dibîne ku xwezûrê wê dikeve hundurê odê. Êdî ew bûka taze ji ber rewşa tazîbûnê pir şerim dike û dikeve nav têrs û kelecane û ji nişka ve dibe teyr û difire. Ew şehê ku pê pora xwe şehdikir, di nêv pora serî da dimîne. Lewra di farîsî da navêkî hudhudî jî şanêser e, bi wateya ku şeh di nêv pora wî da maye, tê destnîşan kirin.¹⁰

Di lîteratûra dînê Îslamê da, dema Qurana Pîroz behsa Silêman Pêxember dike behsa hudhudî jî dike.

Silêman Pêxember, di seferekî xwe da, digel leşkerên xwe digihêjine newala murîyan. Silêman Pêxember çavê xwe li teyran digerîne, lêbelê hudhudî nabîne, dipirse û wiha dibêje: Eger ku hudhud bê û uzrê xwe dest nîşan neke, ezê sere wî jê bikim. Lêbelê gavek ser da diçe dibîne ku hudhud hat ji welatekî nedîyar û xeberek ji Silêman Pêxember ra anîye û behsa sultanê wî welatê ku Belqîza ye, dike. Her wisa behsa jîyan û bawerîya wan dike. Paşî jî, Silêman Pêxember nameyekî dinivîse, huhud ji Belqîzayê ra wê nameyê dibe.¹¹

Melayê Cizirî di vê beyta xwe yê jêr da wiha behsa hudhud û Silêman Pêxember dike.

Sed hezar bar şakir im ez ku ji Belqîsa perî

Hudhudê şîrîn zeban îro xeberdarê me ye.

Cizîrî (2013) r.509

Ez sedhezar carî ji Xwedê ra şîkur dikim ku ew hudhuda zarşîrîn, ji mehbuba ku di delalî û bedewîya xwe da mînanê Belqîzaya sultanê Sebayê perîzade ye. Lewra ji min ra agahî û xeberên xweş tîne.

Melayê Cizirî di vê beyta xwe da, motîfa hudhudî wek sembola postegirê xeberên xweş bikar anîye.

1.2. Teyrên Dirende û Goştwer

1.2.1. 'Uqab/Eylo

Di kurdî da, bi navê teyrê qertel, teyrê eylo teyrê kelax tê binavkirin. Teyrê eylo di nêv teyrên direndeyî da teyrê herî bi quwet e. Her wiha teyrekî wisa çavtûj e, digel ku gelek bilind difire,

8 Lawîs, Ma'aluf, el-Yesu'î, *el-Muncid fî'l-Luxa we'l-'alam*, (Beyrut: *el-Matba'atul-Katulikiyye*, 1949), 944.

9 Ömer Faruk Harman-Cemal Kurnaz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18/461.

10 Harman-Kurnaz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18/462.

11 en-Neml/16-35.

lê dîsa bi hûrgilî temamê tiştên li ser ruyê erdê dibîne. Di çîrokan da wek mezinê balindeyan tê qebûl kirin. Tê ragihandin ku dema Silêman Pêxember hudhuda xwe winda dike, bang li mezinê teyran ku teyrê eylo ye dike, da ku hudhuda wî bibîne. Ji Silêman Pêxember ra dibêje ezê di navbera saetekê da hudhuda te bibînim. Teyrê eylo wisa bilind difire ku dunya jêr mînanê tepsîyekî di destê meriv da ku her tiştê bi hurgilî tê da dibîne xuya dike. Dema ku li rast û çep temaşe dike dibîne ku hudhuda Silêman Pêxember berê xwe daye hêla bajarê Yemenê.¹²

Melayê Cizîrî di vê beyta xwe yê jêr da bi rêya hunera teşbîhê, wîha behsa teyrê eylo dike:

Cinn û teyyarek mi dî werbû di min winda kirim

Dame ber pence w kulaban hilfirandim wek 'uqab

Cizîrî (2013) r. 101

Hê ku ez wisa di wî halê heyîrî mayî da mabûm ku min nedikarî tiştan ji hev qetînim, min dît ku 'ifrîtek xweş firende li min hate hev. Wî ez ji ber çavan wînda kirim, wek teyrê qertelê ez dame ber penc û xermûşkan û wî ez ber bi asîman ve hilfirandim.

Mela di vê beytê da rewşa xwe ya li hember îfrîtê cinan wekandîye wî nêçîra ku teyrê 'eylo lê hatîye xezebê û di nêv penc û naprûşkên xwe da diperçiqîne û ber bi hewayê dibe. Bi vê awayê ji nezîkbûnîya dîldarê dûr têxîne. Mela di vir da motîfa 'uqabê di wateya hêz û quwetê da bikar anîye.

Têzanîn ku 'uqab di gelek şaristanîyan da sembola pîrozîyê tê dîtin. Di mîtolojîya Yunanîyan da wek aligirê Zeus tê qebûl kirin. Di mîtolojîya Îran û Misrê da wek sembola Xwedayê rojê hatîye teswîrkirin.¹³

Ev teyrê 'uqabê di çanda Îslamîyetê da jî wek sembola hêzdarîyê hatîye bikar anîn. Di hedîsan da tê rêwayet kirin ku yek ji 'adetê Muhemmed Pêxember ew bû ku nav li eşyayê xwe datînî. Wekî nimune ji Ebu Hureyre hatîye ragihandin ku beyreqekî Pêxember bi rengê reş hebû navê wî 'uqab bû.¹⁴

1.2.2. Teyrê Bazî

Teyrê Bazî ji cinsê famîleya teyrên dirende ye û gelek cûreyên wî hene. Bazî teyrêkî goştxwer e. Ji cinsê vê famîleya bazîyan e, eger mê be jê ra bazî têtogotin lê eger ku nêr be jê ra şahîn tê gotin.¹⁵

Melayê Cizîrî di gelek cîyan da teyrê bazî wek motîf bikar anîye yek ji wan cîyên ku navê teyrê bazî derbaz dibe ev beyta ha ye:

Her dilê bazîsîfet dê seydê teyxûnek we bê

Firr û perwazê humayî penceyê şûnqar -i bit.

Cizîrî (2013) r.124

Her çi dilê mînanê teyrê bazî ku yek ji serokê teyran tê hesabandin serkêşîyê bike û bê emirî-

12 ed-Demîrî, Muhammed b. Musa, *Heyatul-Heyewaniil-Kûbra*, (Dimeşq: Darul-Beşair, 2005), 4/143.

13 Altan Armutak, "Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi II. Sürüngenler, Balıklar Kanatlılar ve Mitolojik Hayvanlar". *İstanbul Üniv. Vet. Fak. Derg.* 30/2, (2004): 143-157.

14 İbnü'l Qeyseran, Muhammed b. Tahir b. Elî el-Maqdîsî, *Zahîretu'l huffaz el muxrec 'ale'l huruf we'l elfaz*, (Riyad: Daru s-Selaf), 3/1826.

15 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewaniil-Kûbra*, 1/ 365.

ya fermana te bike lêbelê wê dîsa bibe nêçîra te. Tê gotin ku reva teyrê dewletê heya nav pençê şûnqarê ye.

Di vê beytê da Mela da hişkbûna dilê evîndarê hatîye şibandin bi serkêşîya teyrê bazî yanê teyrê bazî her çendan bi quwet û hêz jî bibe; lê dîsa ew jî dibe nêçîra yekî ji xwe zordartir.

Mela di beyta jor da dile aşîqê şibandîye serkêşîya teyrê bazî lê belê di vê beyta li jêr da dilê mehbûbê şibandîye wî bazîya ku ketîya nav qumrîyên ku 'aşîqan sembolize dike ref bi ref wan dikuje.

*Min xwîn bi cû têtin ji dil ew **bazîyê bê tor û sil***

Dakefte nêv tora qizil qumrî nehiştin ref bi ref

Cizîrî (2013) r.356

Ji dilê min cû bi bi cû xwin diherike. Lewra ew dildar a mîna teyrê bazî bê tor û dafik ketîye nav wan 'aşîqên ku wek refê qumrîyan bê taqetin û yek ji wan sax nahîle, ref bi ref wan dikuje.

1.2.3. Şahîn

Teyrê şahîn yek ji cinsê balindeyên dirende ye. Şahîn teyrê nikil qêr û pencetûj e. Di dema daketina erdê bi şidet xwe datine û bê ku li dora nêçîra xwe bizivire raste rast xwe li nêçîrê dide.¹⁶

Teyrê dil bê tem'ekê nayête dest şehzadeyan

*Qûşçiyê **şahîn** di destê wî di bêazar-i bit*

Cizîrî (2013) r.125

Ew dilê mîna wî teyrê kovî ku nêçîra wî tê xwestin lê bê tamijandin nakeve destê şehzadeyan. Lewra kesî ku karê qûşbazîyê dike ku di destê wî da bazî û şahîn heye pêwîst e ku qet ezyet û tehdeyî li wan neke.

Mela di vê beytê da dilê dildarê şibandîye teyrê şahîn ê. Çawa kesê ku bi xwaze nêçîra teyrê şahîn ê bike bê tamijandin ne pêkan e. Her wisa evîndar jî bê dilnermî û bê dilsozî nikare derîyê evîna dilê dildarê veke.

Her wekî ku ji beytê jî tê fêhm kirin şahîn di edebiyatê da carinan awir û heybeta dildarê sembolîze dike, lêbelê hinek carinan jî dibe nîşanê serhîşkî û kovîtiya 'aşîqê.

1.2.4. Xurab/Zax (Qara reş)

Bi kurdî ev teyr, bi navên wek qar, q irikareş, qarqarok tê bilêv kirin. Qara reş, balindeyek laşgir, rast nikul û goşt xwer e. Bi dengê xwe yê 'ecêb û rengê xwe yê reş tê naskirin.¹⁷

Mela motîfa vê teyrê bi rêya hunera teşbîhê, bi du awayan sembolîze dike û wek mînak, di beyta xwe yê jêr da, wiha bikaranîye.

Ez dibêm axirzeman e dê qîyamet rabitin

*Lew şeva tarî kişandî yû nehişt eswed **xurab***

Cizîrî(2013)r.100

16 Lawîs, Ma'alûf el-Yesu', *el-Muncid fi'l-Luxa we'l-'alam*, 418.

17 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewani-Kûbra*, 3/258.

Bi sedem van weziyetên ku carî dibin ez dibêjim qey wext axirzeman e û dem dema rabûna qîyametê nêzik e; lewra şeva me pir dirêj bû û tarîftîya şevê wisa zede bû ku tu reşayî ji qarê ra nehîştî bû.

Mela di vê beytê da bi rêya hunera teşbîhê, tarîya bextreşî û xirabhalîya xwe wekandîye reşaya qirikê. Her wekî ku ji beytê jî tê fêhm kirin, Mela qara reş wek sembola bextreşîyê dîtîye.

Dema ku em li çavkanîyên mitolojîk dinihêrin em dibînin ku qara reş di gelek mîtolojîyanda wek nîşanê bêoxirîyê hatiye dîtîn. Bo nimûne di çanda ‘ereban da wek sembola bêoxirîyê, biwêja “xûrabul-beyn” bi wateya teyrê veqetîne hatiye bi lêvkirin. Lewra tê gotin ku Nuh Pêxember di dema tufanê da ferman li qirika reş kirîye ku here teftêşa erdê bike ka gelo reşaya erdê xuya dike an ne. Li ser vê fermanê qirik ji keştîyê vediqete lêbelê bêemrîya Nuh Pêxember dike carek din nageve. Ji ber vê yeke jê ra hatiye gotin qirika veqetîne.¹⁸

Di herêma me yê serhedê da jî dema ku musîbetek bi serê yekî da were jê ra tê gotin ku qirika reş li pê xwendîye.

Her wisa di vê beyta xwe yê jêr da, motîfa qirika reş di wateyek din da bikar anîye:

*Ref ref nehîştin **zax**- i **zax** danîn li dil min dax-i dax*

Dê kî bi mînit sax-i sax westane leşker sef bi sef

Cizîrî (2013) r.357

Evî qirika reş qumrî ref bi ref kuştin yek jî wan jî sax berneda û bi van kiryarîyên xwe dilê mi bi daxên mezin şewitand. Ma gelo kîjan ‘aşîq sax dimîne dema ku bibîne leşker sef bi sef êrîşê wî dîkin.

Mela di vê beyta xwe da xemilandina dildarê bi zilf xalên reş şibandîye reşaya qirikê, yanê ew zilf xalên dilberê wek wî qirika reş dax li dilê ‘aşîqê vedike û bi wan daxan dikuje.

1.3. Teyrên navdarê bi reng û dengên xweş

1.3.1. Qumrî

Qumrî teyrêkî meşhur û deng xweş e ji kevokê biçûktire û bi şiklê xwe jî dil newaz e. Di dema hêlin çêkirinê da qumrîya mê cêhê hêlinê dîyar dike. Tê gotin dema ku du qumrî bûne hevjinên hev êdî dema ku yek ji wan bimire yê din piştê mirina hevjinê xwe nazewice û heya dawîya heyata xwe li ser hevjinê xwe huznê dikşîne.¹⁹

Mela di vê beyta xwe yê li jêr da motîfa qumrîyê wiha bikar anîye.

***Qumrî** û bilbil dixwînin lê‘eceb ew xweş dimînin*

Her seher mehbûb dibînin‘endelîb vê ra tebaye.

Cizîrî (2013) r.544

Dema ku em nêzikê cih û warê dildarê bûn me temaşekir ku qumrî û bilbil bi dengên xwe yê xweş di bax û bostanan da dixwînin û gelek ‘endelîb jî bûne tebayê dengê wan. Lêbelê tiştê ‘ecêb mayî ew e ka çawa ew qumrî, bilbil û ‘endelîb sax û selamet dimînin digel ku her sibe li diwana dildarê li ber şewqa ronahîya wê runiştî ne.

18 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewaniil-Kûbra*,3/263.

19 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewaniil-Kûbra*,3/522-524.

Di vê beytê da dillsozîya ‘aşîqê hatîye şîbandin bi dilsozîya qûmrî yê. Di vir da motîfa qumrîyê sembola gihîştina dildarê ye.

Di hinek mîtolojîyan da, wîte wîta qumrîyê wek sembola mizgînîya baran barînê hatîye dîtin²⁰

Di mîtojiya Yehûdîyan da kesê ku di xewna xwe da qumrî an bilbilê bibine, wê bigihişte mirazê xwe²¹

Her wisa, qumrî di çanda tesewîfê da nîşanê hezjêkirina dildarê ye²²

1.3.2. Bilbil

Peyva bilbilê peyveke navbera kurdî û farisî da bi wateya huzn û kederê da hatîye bikar anîn. Bibil navê wî balindeya biçûk û deng xweş e. Her wisa ev balinde bi gelek navan jî navdar bûye. Bibil di edebiyata rojhilatê da cihekî xwe yê girîng heye. Di dema demsala biharê, di heyama gulvebûnê da bi kelacan û bi dengêkî zindî û xweş dixwîne. Ji ber vê yekê bi awayek xeyalî wek ‘aşîqê gulê hatîye teswîr kirin. Êdî her dildarek an her şairek evîna xwe bi wî sembolîze dike.²³

Melayê Cizîrî jî di dîwana xwe da gelek caran behsa ‘eşqa bilbilê dike wek mînak di vê beyta jêr da teswîra evîna bilbil û gulê wiha dike:

Gerçi bilbil cewherê zatê gul e

Lê gulê rewneq ji işqa bilbil e.

Cizîrî (2013) r.583

Her çendan hunera kesayetîya bilbilê gule lewra ew evîndarê gulê ye û bi evîna wî dil geş dibe ji ber vê nikare ji gulê cuda be. Her gav li dora gulê digere û dixwîne, lêbelê gul jî rewneqdêrîya xwe ya di nêv hemu gulan da ji evîndarîya bilbilê werdigire.

Her çendan dilber sebebê jîyana aşîqê ye aşîq nikare bê wê jiyan bike. Her wisa evîna aşîqê jî ji bo dilberê dibe sebebê navdarîya delalîya dilberê ku ‘aşîq wê wek qiblegah dibîne.

Mela bi rêya hunerê teşbîhê motîfa bilbil û gulê wek sembola girêdan û dilsozîya navbera evîndar û dildarê da sembolîze kirîye.

1.3.3 . ‘Endelîp

Navê wî teyrika biçûk ê sivik û renga deng e. Bi navê hezar jî tê bi lêv kirin. Di demsala biharê da di nêv bax û bostanan dixwîne.²⁴

Ev teyrkê dengxweş di diwana Melayê Cizîrî da wiha derbas dibe:

Ebleq ji qudret xemmilîn wê buxçeyê gul kemilîn

Tê ‘endelîb û bilbilîn roj hate burca sibilîn.

Cizîrî (2013) r.799

20 Ömür Ceylan “Şahkulu Sultan Bektaşî Tekkesi şeyhi Mustafa Azbi Baba ve Murğname Kasidesi, *Journal Of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*”, Harvard University, Günay Kut Armaganı, 3,(2003), 241.

21 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewani-Kûbra*,3/527.

22 Sami Akalın, (*Türk Folklorunda Kuşlar*,(Ankara: Kültür Bakanlığı,1993),11.

23 Cemal Kurnaz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*,(Ankara:TDV Yayınları,(1991), 6/485.

24

Ew çavên belek ku bi hêz û qudreta Xweda yê perwerdekar hatîye xemilandin û ew rûyê mînanê wê baxçeya ku gulên wê kemilîne û kulîlkên wê vebûne û em jî di nêw wê baxçeyê da li pêşberê wê dîmena karîger rûniştine û mînanê teyrê 'endelîbê xweş awaz û bilbilê dixwînin.

Seydayê Cizîrî bi rêya hûnera teşbîhê rewşa gihîştina 'aşîqê ji bo dildarê şibandîye wî teyrê 'endelîb û bibil ê ku di baxçeyekê xweş menzere da bi dengên xwe yên rengîn dixwînin.

1.3.4. Kepk/Kew

Balindekî bi nikil û lingên wî sorin, purtê wî reng qehweyî ye. Bi dengê xwe yê xweş qebe qebê dike. Ji kewê nêr ra tê gotin ribat ji yê mê ra tê gotin mêkew. Kewê ribat li ser mêkewê pir bi xîret e, eger du ribat li ser mêkewê bêne cemhev, tê şer bikin, êdî kîjan serbikeve, mêkew pê wî we diçe. Kewê sor, li hemu çiyê welatê me xuya dikin²⁵.

Ew kebkê xeraman ku di kûzê li qebû hat

Şahîne qedayê bi texaful ji xwe ra girt.

Cizîrî (2013) r.133

Dema kewa kubara çapikmeş di çepera nêçîrvanê da ji bo kewekî din bîne li ser dafikê, bi şiklekî li xwe bawer qebeqeb fikir, vêca berî ku ew nêçîrê bike ji nişkave teyrê şahîn yê ecelê xwe avête ser ji xwe ra êxiste nêçîr.

Di vê beytê da qêrîn û hawara 'aşîqê hatîye şibandin bi qebaqeba kewa di kozikê da. Her wisa hewara gihîştina dildarê bi qebaqeba kewa kubar hatîye simbolîze kirin.

Di hinek mîtolojîyan da kew wek sembola reng şeytanî û hîlebazîyê hatîye dîtin. Lewra bi reng û dengê xwe yê xweş 'elaletan dixapîne.²⁶

Di çanda tesewufê da kew ji berk u rêya teyrê simurg ku rêya gihîştina ilm û irfanê ye dur û çetin dibîne êdî dibe 'aşîqê cewherê. Hal hale rêya 'eşqa cewherê hêsan û erzane.²⁷

1.3.5. Tûtak

Tûtak navê teyrê ku di çîya û nevalan da bi şev bi roj dixwîne. Teyrê tûtakê sembola bextreşîyê ye. Melayê Cizîrî, ev teyr, di vê beyta xwe yê li jêr da wiha anîye ziman:

Sehergeh endelîp mestin ji bîhna werd û bişkojan

Şubhê tûtak û goyînan dinalin em di firqê da.

Cizîrî (2013) r.60

Di dema sehera sibê de, 'endelîb ji ber bîhna gul û kulîlkan mest û serxweş in. Em jî ji ber derdê veqetîna dildarê nalîn û zare zar dikin wek teyrê tûtak û goyînan ku di çîyan da bi şev û roj tûtetû û hûme hûmê dikin.

Mela di vê beyta xwe da êş û derdê cudahîya ji mehbûbê bi nalîna teyrê tûtak û gûyîne sembolîze dike. Her wekî ku ji beytê jî tê fêm kirin tûtak û goyînan sembola bextreşîyê ne.

25 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewaniil-Kûbra*, 2/13

26 Barış İlhan Yayın evi, *Keklik/Partrige-Mitoloji ve Sembolizm*, 28 Kasım, 2020. <https://www.mitoloji.ve.sembolizm.com>.

27 Feridu'dîn Attar, *Mantikut-tayr, kuşların diliyle*. çev.M.Çiçekler, (İstanbul:Kaknüs yayınları, 2015), 111.

Çêrokekî meşhur di nêv çanda Kurdan da li ser bextreşîya teyrê tutakê heye û bi çend varyantên ji hev cuda tê gotin. Lêbelê pîredayîka min vê çîrokekê wiha ji me ra ragihandibû. Teyrê tûtakê di pêşîya pêşî da keçîkekê sêwî bûye. Birayekî wî bi navê Pepûk hebûye, rojekî ji rojan dêmarîya wan tûrikekî binê wî qûl dide piştta pepûkê û kereçinekî jî dide destê tûtakê û wan bi hevra dişîne çiyayê pincarê da ku kerengan bicivînin. Tûtak çiqas kerngekî derdixîne têxe tûrika piştta Pepûkê, lêbelê ji ber ku binê tûrikê qule di gavê da dikeve erdê. Ev rewş heya êvarê wisa berdewam dike.

Di dema vegera ber bi malê da, Tûtak pê dihese ku kereng di tûrikê da nemane. Li ser vê rewşê hêrsa wê tê kereçinek li serê birê xwe yê Pepûk dide, birayê wê bi derba kereçinê dimire. Dema ku birayê wê dimire, ew li ser birayê xwe pir dike şîn û girîn û wiha dibêje: Pepûk, tutakê kuşt, min kuşt, seb çî, seb zîlka kerengekê hişk. Her wisa şev tarî dibe lêbelê newêre ku careke din vegere li ba dêmarîya xwe. Bi şîn û girîn, ji Xwedê dua dixwaze ku wê bigerîne teyrikekê çiyayî. Xwedê Teala, duayê wê qebûl dike wê digerîne teyrekî çolê, êdî ji wî rojê heya îro tûtak her wisa dixwîne.

1.3.6. Kebuter/Kevok

Kevok teyreke navdar e. Di dema ku av vedixwe bêhna xwe nade. Bi zimanê 'Erebî hemame, bi farisî kebuter, bi kurdî kevok jê ra tê gotin. Yek ji taybetiyên wî ew e ku bi hêsanî tê kedikirin. Di demên berî da mirovan kevok, wek postegerî bikar anîne.²⁸

Di dîwana Melayê Cizîrî da motîfa kevokê wiha derbaz dibe:

*Ew dil i min wek **kebuter** nabitin kes lewm e kit*

Lew di vê torê we da keftî me dîn sed şahîbaz.

Cizîrî (2013) r.272

Heqê tu kesî tunîne ku lewme li dilêminê wek wî kevoka bêwec û bêquwet ku ketîye dafika evîna dildarê bike. Lewra yê ku ketîya dafikî ne tenê dilê ku wek kevoka jar e. Me gelek daran dîtîye ku bi sedan şahbaz û mîrxas jî ketine tor û kemîna evîna dil.

Di mîtolojîya Sumerîyan da derbarê kevokê de, wiha tê behs kirin: Di roja heftê tufanê de Nuh Pêxember, kevokê dişîne da ku rewşa çikandina ava tufanê hîn bibe, lêbelê dema diçe digere cihekî ku bikare xwe lê dane nabînuê vedigere keşîyê.²⁹

Kevok di çanda Islamê da wek sembola qencîyê tê dîtin. Lewra dema ku Muhammed Pêxember digel Ebubekirê Siddîq di şikevta Sewrê da bûne, Xwedê Teala îlham ji pindirê ra dişîne ku li ser devê şikeftê dewa xwe çêke. Her wisa, emrê kevokê jî dike ku li ber devê şikeftê hêlîna xwe çêke.³⁰

1.3.7. Tûtî

Yek ji binemala papaxanan e, nikilê wî kurt û badayî ye, reng û suretê wî pir xweş e. Bi teqlîd-kirina dengê mirovan ve navdar e.³¹

28 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewani-Kûbra*, 2, /104.

29 Donna Rosenberg, *Dünya Mitolojisi, Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*, cev. Kuray Akten vd. (Ankara: İmge Kitapevi, 2003), 393.

30 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewani-Kûbra*, 2/ 114.

31 Lawîs, Ma'alûf, el-Yesu'î, *el-Muncid fî'l-luxa we'l-'alam*, 23.

Mela di çend cîyan da motîfa teyrê tûtîyê bikar anîye. Yek ji wan cîyan ev beyta li jêr e.

Xweş xeramê ez xulamê nazikê Şêrîn kelimê

Tûtîya eywan meqamê dil jimin bir dil ji min

Cizîrî (2013) r.486

Ez, xizmetkarê wê mehbûba delal û nazikmeş û zimanxweş im. Ew wek tûtîya di qesr û dîwana padîşah da rûniştî, dilê min talan dike.

Mela di vê beytê da zarşirînîya dilberê şibandîye wî tûtîya ku li koşk û eywanên şah û mîran da xeberên wek qend û şekirê ji devê wê dibare.

Her wekî ji beytê jî tê fêhm kirin ku di edebiyata dîwanî da tûtî bi lêb şekerîya dildarê tê sembolîze kirin.

1.3.8. Zerbav/Zelîle

Zelîle, balindeyekî rengzêrin û deng xweş e ku di bax û bexçeyan da û li dorê devçem û newalan de wîle wîl dike. Bi wîle wîl û rengzêrîya xwe, bûye sembola xeml û delalîya dilberê.

Reyhan û simbil tê hene sed çiçek û gul tê hene

Zerbav û bibil tê hene ew bexçeya gulzarê xet

Cizîrî (2013) r.325

Babeta rêz û xetên vê nameyê behsa bostan û baxçeyên gulan e. Ew baxçe bi motîfên simbil rihanan û bi sedan gul û çiçekan hatîye nexişandin. Her wisa behsa rewşa evîna bilbil û zelîleyên dike ku li dura wan gul û rihan û çiçekan digerin û li ser şaxên wan baxû bustanan bi dengen xweyên xweşik dixwînin.

Di vir da Mela suratê xal û xetên dilberê şibandîye wî baxçeya ku bi rihan, gul û kulilkan hatîye xemilandin û her wisa rewşa aşiqên vê dildarê şibandîye teyrên wek bilbil û zelîleyan.

1.4. Teyrên Ji Binemala Mirîşkan

1.4.1. Tezerû/Qerqewîl

Qerqewîl teyrêkî ji binemala mîrîşkan e, li nêv deşt û bostanan de dijî. Bi taybetî yê nêr bi qemçika xwe yê dirêj û pûrtê xwe yê reng û reng delal e. Taybetîyekî wî yê pir xerîb heye ku dema rewşa hevayê xweşbe û bayê bakûr were, zexim dibe; lê dema ku bayê başur were jar dibe³².

Di dîwana Mela da, ev teyrê xweşik wiha derbaz dibe:

Min dî seherê di xewab-i mestî

Bê deng tezeru û lal-i durrac

Cizîrî (2013) r.181

Min sehera sibê di serxweşîya xwa xwe da dît ku dilbera min yê kubar û nazenîn wek teyrê qerqewîlê bêdeng û mînanê kewê por sor bêhis û lale.

32 Lawîs, Ma'alûf, el-Yesûî, *el-Muncid fî'l-luxa we'l-'alam*, 58; ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewaniil-Kûbra*, 1/ 533.

Di vê beytê da bêdengî û delalîya dildarê bi teyrê qerqewilê hatîye sembolîze kirin.

1.4.2. Qaz

Qaz balindeyeke avî ye, ling û stûyê wî kurt in baskên wî fireh e, du cinsên wî hene: Yek kovî ye, ya dî jî kedikirî ye.³³

Mela, di vê beyta xwe yê jêr da motîfa balindeya qazê wiha bikar anîye:

Nêrgizên qamet zumerred sergiran hatin xiram

Çar-i etrafan bi ref ref lê bi meş tîn sîy û qaz

Cizîrî (2013) r.274

Ew dildara ku bejna wê mîna tayê nêrgizê û gewda wê wek rengê zumrûdê di nêv mêrg û çîmenanan da bi teftêlek kubar, giran û dilruba dimeşe. Her wisa refên sîy û qazan jî bi çar kenaran li dora wê dimeşin.

Di hinek mîtolojîyan da tê gotin ku civata jinan mînanê lihevcivîna qazan in, lewra dema ku deng ji qazekê bê, yê din hemu bi hevra qêr dîkin³⁴

Her wekê ku ji beytê jî tê fêhm kirin, Mela bi bikaranîna motîfa qazê, delalî û şepalîya dildarê nîşan dide.

Dawî

Di vê xebata xwe da, em li ser motîfên teyran di dîwana Melayê Cizîrî de rawestan e. Bi qasê ku me tesbît kirî, navê 18 teyran di dîwana wî da derbaz dibin. Lêbelê armanca me ne ew bû ku em taybetîyên teyran bi awayekî biyolojîk bikin. Me bi rêya teşbîhê ku yek ji hunerên edebî ye, tehlîla wan motîfên teyrên ku di beytên wî da derbaz dibe kirîye.

Dî dîwana Mela da digel dubarekirina navê qumrî, endelîb, bazîyê, yê ku herî zehf navê wî hatîye dubarekirin, bilbil e.

Mela, bi awayek baldarî her teyrêkî bi taybetîyê wî ve giredayê û wek motîf bikar anîye. Lewra di bikaranîna her motîfê teyrêkî da hem bala xwînerên xwe kişandîye li ser cîhetên wî yê hunerî û hem jî dêhna xwe daye terefên wî yê çand û mîtolojî. Hinek caran jî bi rêya hunera teşbîhê di wetayak cuda da bikar anîye.

Yek ji hikmetên bikaranîna wan motîfên teyran ew e ku pêwendîya edebîyatê bi hest û ramanên civakî eşkera bike û 'elaqeya edebîyatê digel heyînen xwezayî dest nîşan bike.

Ji wan beytên ku Mela bi şêwazek hûnerî motîfên teyran bikar anîye, tê fêhm kirin ku pêwendîya edebîyatê bi çand û mitolojîyê pêwendîyek qedîm e. Her wisa edebiyata her milletekî ji bona wî milletê şibaka naskirina çand û mîtolojîya gerdunî ye. Lewra piranîya wan motîfên teyran sembolên çand û mîtolojîyên gerdunî ne.

Çavkanî

Adak, Abdurrahman. *Destpêka Edebîyata Kurdî ya Klasîk*. İstanbul: Nûbîharê. 2013.

Akalın, Sami. *Türk Folklorunda Kuşlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

33 Lawîs, Ma'alûfel-Yesuî, *el-Muncid fî'l-luxa we'l-'alam*, 38.

34 ed-Demîrî, *Heyatul-Heyewani-Kûbra*, 2/103.

Akalın, Şükrü Halûk vd. *Türk Dil Kurmu Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Basım, 2011.

Attar, Feridu'dîn. *Mantıkuttayr, kuşların dili*. çev. M. Çiçekler, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2015.

Cevizci, Ahmet, *Felsefe Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Paridgma yayınları, 2000.

Cizîrî, Mela Abdusselam, b. Murad. *Şerha Dîwana Melayê Cizîrî*. Dihok: Weşanên Sipîris, 2003
ed-Demîrî, Muhammed, b. Musa. *Heyatul-Heyewani-Kubra* 1-5, Dimeşq: Darul-Beşâir, 2005.

Doru, Nesim. *Melayê Cizîrî Felsefi ve Tasavvufi Görüşleri*, İstanbul: Nûbihar, 2012.

Doskî, Tehsîn İbrahim. *Dîwana Melayê Cizîrî*. İstanbul: Weşanên Nûbiharê, 2012.

Ehmed, Abdu Seyfedin. *Ferhenga Ronak*. Dimeşq: Darû Zaman, 2007.

İbn Manzûr, Cemalüddin, Ebu Fedil Muhammed b. Mukerrem, *Lisanu'l- E'reb*, 1-10, Beyrut: Weşanên Daru'l-Kutubî'l-İlmîyye. 2013.

İbn Qeyseran, Muhammed b. Tahir b. 'Elî el Maqdîsî. *Zahîretu'l huffaz el muxrec 'ale'l huruf we'l elfaz* 1-5, Riyad: Daru s-Selef, 1826.

Mecmaul-luxatîl-arabîyye. *el-Mu'cemu'l-wasîf*. Misir: Mektebetuş- şuruku'd-dewlîyye, 2004.

Pala, İskender, "Anka/Edebiyat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 1991.

Rosenberg, Donna. *Dünya Mitolojisi. Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*. çev. Kurray Akten vd. Ankara: İmge Kitapevi 2003.

Sönmez, Nesim, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xinûkî*. Diyarbakır: Weşanên Seyda Kitap Evî, 2018.

et-Teftezanî, Sadeddîn Mesud b. Umer. *Muxteserû'l-Meanî*, İstanbul: Weşanên Salah Bilici Kitap Evi, bt.

Turan, Abdalbaki, *Melayê Cizîrî Divanı ve Şerhi*. İstanbul: Nûbihar. 2010.

Yöyler, Celadettin. *Şîroveya Dîwana Melayê Cizîrî*. Stenbol: Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, 1992.

ez-Zemaxşerî, Ebu'l-Qasim, Muhammed b. 'Umer, *el-Keşşâf 'an heqaiqi t-tenzîl ve 'uyûni'l-'eqavîl fî vucûhi t-te'vîl*, Beyrût: Darul-marîfe, 2009.

Zivîngî, Ehmed bin Mela Muhemmed. *el-Iqdu'l-Cewherî fî Şerhî Dîwani'ş-Şeyxî'l Cizîrî*, İstanbul: Nûbihar, 2013.

Zivîngî, Mela Ehmed, *Gerdenîya Cewherî Şerha Dîwana Melayê Cizîrî*, amd, wer. Emîn Narozî, Stenbol: Weşanên Avesta, 2013.